

ЗА ДЕЙНОСТТА НА ЧИТАЛИЩЕТО В ПАВЛИКЕНИ ПРЕЗ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА ХХ ВЕК

НЕЛИ ЦОНЕВА

През настоящата 2009 г. Народно читалище „Братство” – Павликени празнува своята 125-та годишнина. Създадено през 1884 г., в първите години след Освобождението като културно-просветно дружество „Ройче”, през ХХ век то се утвърждава като самобитен културен институт. В читалището се съхранява българският дух, тук се разпространява просвета и култура, чрез него павликенци се докосват до световни образци от литературата и изкуствата. Разнообразните читалищни кръжоци и школи, самодейните и художествени състави, различните форми на читалищна дейност възпитават естетически и в дух на патриотизъм поколения жители на града.

Юбилеят е добър повод да продължи изследователската работа върху историята на Павликенското читалище, да се издирят и съхранят архивни материали, да се запишат спомените на заслужили читалищни дейци, да се документира дейността на читалищните състави и местни самодейци. До тази година обект на изследователски търсения и проучване е бил предимно периодът от основаването до средата на ХХ век. Материали по темата има публикувани от авторите: Р. Русанов и Ив. Ванев, Н. Цонева, Б. Григорова в няколко печатни издания, посветени на историята на Павликени. (Русанов, Ванев, 1940, 165-169; Григорова 1998, 162-177; Цонева 1999, 223-249;) Те обаче са насочени предимно към периода от 1884 до края на Втората световна война. Данните за читалищната дейност през втората половина на ХХ век са или оскъдни или изобщо липсват. Това мотивира и интереса на автора към дейността на Народно читалище „Братство” в период, когато то е имало висок социален статус на самородно и за немалък период единствено културно средище. Задача на настоящата разработка е да се проучи и съхрани паметта за различните форми на читалищна самодейност, да се издирят данни за работата на читалищни дейци, художествени ръководители и самодейци.

Целта на настоящата тема е и да се популяризират издирените архивни материали, отразяващи дейността на читалището и съхранени във фонда на Исторически музей – Павликени. В резултат на събирателската и научно-изследователска работа по повод 125-годишния юбилей, в ИМ-Павликени постъпиха нови архивни материали – документи, множество снимки, спомени и други. Те дават възможност да се запази паметта и да се документира дейността на читалището в периода след Втората световна война до началото на ХХІ век.

Цялостната изследователска дейност по повод 125 – годишния юбилей на Народно читалище „Братство” - Павликени намери своята най-пълна реализация в документалния филм „Културно-просветното „Братство” на Павликени”. 30 –минутната филмова продукция е дело на режисьора Румяна Николова, сценарият е по материали на Нели Цонева. Документалното кино е изготвено в Студио „Надежда-Р.Н.” В. Търново през 2009г. по поръчка на читалищното настоятелство. Премиерата на филма бе на 24 април

същата година. За реализирането на продукцията са използвани архивни материали от Държавен архив - В.Търново и от Исторически музей – Павликени, както и материали на читалището.

Началото на читалищното дело в Павликени е поставено преди 125г., когато се основава културно-просветното дружество „Ройче”. Сведения за тия първи стъпки са запазени в църковна кондика, където е написано, че на 1 януари 1884 г. в Павликени е основано дружество „Ройче”. На първите четири листа на кондиката е написан Уставът, според който целта на дружеството е умственото и нравствено развитие на членовете му и на жителите на Павликени, както и създаването на библиотека. В дружеството първоначално членуват 76 души, които плащат членски внос – някои в пари, но повечето плащали в натура и давали жито.

Идеята за учредяване на дружеството е на будния белочерковски даскал х.Стоян Дончев Сейков. Ученик на даскал Бачо Киро, завършил Априловската гимназия, от 1883 г. той става един от първите учители на Павликени. В списъка на учредителите са свещ. Петко Франгов и Атанас Бенчев, Стефан Несторов, Тодор Станчев, братята Ганю и Ботьо Станчеви, както и въстаниците от четата на поп Харитон – Атанас Дончев, Петър Тончев, Тошо Кътев, Иван Марчев, Иван Цвятков и други. Повечето от тях са преселници от Б. черква и пренасят със себе си духа на революционното село. Възпитаници на белочерковското училище, основано още през 1835г и на първото селско читалище, основано 1869 г., те носят в душата си стремежа към пробуда, народно просвещение и знания. По примера на белочерковци учредителите на павликенското културно-просветно дружество го нарекли „Ройче” – може би като символ на „роилите” се нови просветни огнища.

На страниците на местния печат основателят на читалището даскал Стоян Дончев разказва: „ През 1884 – 1885 учебна година по моя инициатива се образува дружество „Ройче”. Целта бе обществено и нравствено издигане на членовете му. То беше нещо като вечерно училище и читалище. Четяха се вечер книги. Докато се построи училището, събирахме се в частни къщи. Казахме си тогава, че това дружество ще преобърнем на читалище, щом се построи училището, което и стана впоследствие като се преименува в читалище „Братство”, което съществува и до днес. За да се поддържа читалището, събираше се членски внос. За същата цел започнаха да се дават и представления. Щом се направи училището, тогавашните учители (Стоян Дончев, Ст.Йорданов, Кирил Ганев) и някои по-будни селяни, като Ботьо Станев, Венеамин Димитров, Нако Стоянов, заедно с няколко ученици дадохме драмата „Сиромах Танчо”. До тогава селяните не бяха виждали представление. Надойдоха всички възрастни мъже и жени (на децата и момичетата бе забранено да присъстват). Радост бе голяма. Свириха с кавали най-добрите свирци: Ив.Марчев, Георги Атанасов и Панайот Бобев, и то безплатно. Тази драма заедно с комедията „Изровен часовник” се дадоха няколко вечери подред. След нея се дадоха „Михалаки чорбаджи” и „Дряновският манастир”, и то в полза на читалището, а не като днес – да се дават в полза на партийни и други организации, а читалището да остава все назад.” (В-к „Павликенски глас”, 1928г. м.декември)

Дружество „Ройче” съществувало като културно-просветно огнище до 1891 г. Маса, няколко стола, една желязна печка, сандък, а по-късно и шкаф за книгите – това е първото имущество на павликенското читалище. В тези опушени и схлупени дюкяни не били забравени и портретите на Ботев, Левски, Каравелов и Бачо Киро. В тия първи години за читалищни помещения са се ползвали дюкяните на братята Ботьо и Ганю Станеви, на Пенчо Минкин и на Стоян Дончев.

На 15 декември 1891 г. на Общо събрание културно-просветното дружество „Ройче” било преименувано в читалище „Братство” Основатели са 26 действителни члена на дружеството. Десет години по-късно, през м.П 1902 г. читалището приема нов Устав, абонира за някои списания и вестници, започва да набира фонд от художествена литература. Учреден е и фонд „Постройка на читалищен дом”, по сметката на който да се набират необходимите средства. Собствени пари читалището събирало от членски внос и от парични дарения. В този начален период до 1906 г. дейността на читалището била силно ограничена и непопулярна сред местната общност. Общинската управа също не проявявала особен интерес.

Съществена промяна в читалищния живот настъпва през 1907 г., когато е построена сградата на павликенското основно училище и със специално разрешение на Министерството на народното просвещение е направена сцена за представления. Читалищното ръководство чрез подписка след местното население успява да събере сумата от 4 760 лв, които дарява за построяване на сцената. Отделно за декори, пейки и обзавеждане на сцената са събрани 1 100 лв.....

.....

ЗА ДЕЙНОСТТА НА ЧИТАЛИЩЕТО В ПАВЛИКЕНИ ПРЕЗ

ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК

(РЕЗЮМЕ)

През настоящата 2009 г. Народно читалище „Братство” – Павликени празнува своята 125-та годишнина. Създадено през 1884 г., в първите години след Освобождението като културно-просветно дружество „Ройче”, през XX век то се утвърждава като самобитен културен институт. В читалището се съхранява българският дух, тук се разпространява просвета и култура, чрез него павликенци се докосват до световни образци от литературата и изкуствата. Разнообразните читалищни кръжоци и школи, самодейните и художествени състави, различните форми на читалищна дейност възпитават естетически и в дух на патриотизъм поколения жители на града.

Целта на настоящата тема е и да се популяризират събраните по повод на юбилея нови архивни материали. Съхранени във фонда на Исторически музей – Павликени те дават възможност да се запази паметта и да се документира дейността на читалището в периода след Втората световна война до началото на XXI век.

Дейността на Народно читалище „Братство” – Павликени през втората половина на XX век може да бъде разделена условно на три периода:

а/. Първият период е непосредствено след войната до 1952 г., когато обществено-политическите промени в България постепенно се отразяват и върху работата на читалището, политизират се отделни форми на читалищната дейност

б/. Вторият период е от 1952 до 1965 г., когато се създават почти всички съвременни самодейни колективи; когато читалището е преименувано на „Карл Маркс”, а в ръководството му след 1956 г. навлизат нови кадри. Периодът се характеризира с многократно увеличение на броя на участниците в разнообразните читалищни формации.

в/. Третият период започва през 1965 г. с откриването на новата сграда на читалището и стига до последното десетилетие в края на века, когато в България започват демократичните промени.